

Jolanta Kurosz

Dziecko w nauczaniu Jana Pawła II : inspiracje dla duszpasterstwa

---

Warszawskie Studia Pastoralne 18, 147-165

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JOLANTA KUROSZ*

**DZIECKO W NAUCZANIU JANA PAWŁA II –
– INSPIRACJE DLA DUSZPASTERSTWA**

*Children in John Paul II's teachings – inspirations
for priesthood*

Jan Paweł II w przesłaniu do Konferencji Episkopatu Polski w 1997 roku przypomniał biskupom, że do współczesnych dzieci i młodzieży należy przyjść z tą samą Ewangelią, ale głoszoną w sposób nowy i bardziej dostosowany do dzisiejszej mentalności i warunków. To zadanie jest ciągle aktualne i wymaga wysiłku ukierunkowanego na tworzenie nowych metod dialogu z dziećmi i odnajdowanie właściwych sposobów dotarcia do nich¹. Ponadto ojciec święty pierwszy raz w historii

---

* Jolanta Kurosz – doktor nauki teologicznych, położna, nauczyciel religii w poznańskich szkołach, w latach 2002-2008 asystent, od 2008 adiunkt w Zakładzie Teologii Pastoralnej Uniwersytetu im. Adam Mickiewicza w Poznaniu, od 2002 r. sekretarz Zakładu Teologii Pastoralnej, pełnomocnik dziekana Wydziału Teologicznego ds. praktyk zawodowych, badania naukowe koncentrują się na problematyce dotyczącej duszpasterstwa dzieci i młodzieży oraz kształcenia pastoralnego studentów na uniwersyteckich wydziałach teologicznych.

¹ Por. Jan Paweł II, *Odpowiedzialność pasterzy za Kościół*. Orędzie Papieża do Konferencji Episkopatu Polski. 8 czerwca 1997 r., L'Osservatore Romano. Wydanie polskie 7(1997), s. 60 [dalej cyt. OsRomPol].

Kościół wystosował oficjalny list do dzieci z okazji Roku Rodziny. Niestety, w wielu miejscach w Polsce jego słowa nie dotarły do polskich adresatów. Do tej pory treść wspomnianego listu pozostaje nieznana, nie tylko wśród najmłodszych, ale też wśród wielu osób, które wychowują dzieci, tj. rodziców, wychowawców, a nawet duszpasterzy.

W polskich publikacjach znajdziemy szereg pozycji związanych z tematyką dotyczącą dziecka, w których dużo uwagi poświęca się katechezie, szkolnemu nauczaniu religii, zagadnieniom wychowawczym oraz tematyce rodzinnej. Niewiele jednak jest artykułów na temat duszpasterstwa dzieci². Można pokusić się o stwierdzenie, że jest to zjawisko poniekąd naturalne, przecież Pan Jezus nauczał dorosłych, dzieci zaś błogosławił³. Uwzględniając jednak przemiany, jakie dokonały się na przestrzeni dwudziestu wieków, zwłaszcza pojawiające się zagrożenia utrudniające religijne wychowanie dzieci, powinniśmy nie tylko wsłuchiwać się w treść nauczania papieskiego, ale przede wszystkim uwzględnić je w praktyce duszpasterskiej.

---

² Najważniejsze prace i publikacje dotyczące duszpasterstwa dzieci, które ukazały się w języku polskim po 1945 r.: F. Blachnicki, *Metoda przeżyciowo-wychowawcza dziecięcych rekolekcji zamkniętych. Studium pedagogiczno-pastoralne* (praca licencjacka), Lublin 1963 (mpsArchiw.KUL); F. Coudreau, *Dziecko wobec problemu wiary*, Londyn 1967; R. Rak, *Duszpasterstwo dzieci*, w: *Dziecko*, red. W. Piwowarski, W. Zdaniewicz, Warszawa–Poznań 1984, s. 143-154; M. Ostrowski, *Ruch Światło-Życie w Polsce. Rozwój ruchu, cele, trudności i osiągnięcia w nurcie odnowy Kościoła* (rozprawa doktorska), Kraków 1988 (mpsArchiw.PAT Kraków); R. Bieliń, *Kościół katolicki w Polsce w służbie dzieciom*, w: *W służbie dziecku. Stulecie dziecka – blaski i cienie*, red. J. Wilk, Lublin 2003, t. 1, s. 119-136; J. Kurosz, *Szkolne nauczanie religii w spotkaniu z duszpasterstwem dzieci i młodzieży. Wyzwania i szanse*, Poznań 2008, ss. 481.

³ Por. Łk 9, 47-48. 18,15; Mk 10, 13-16.

Nie sposób w jednym artykule dokonać pełnej syntezy wszystkich wypowiedzi i dokumentów Jana Pawła II, w których porusza on kwestie dotyczące dzieci, zwraca się do nich lub mówi o dziecięctwie Bożym⁴, dlatego z bogactwa papieskiego nauczania wybrano słowa skierowane bezpośrednio do dzieci. Stanowią one podstawę do refleksji, której celem jest nie tylko przybliżenie nauczania Jana Pawła II, ale też próba wskazania, jak te treści można uwzględnić w działalności duszpasterskiej Kościoła w Polsce. Niniejsze opracowanie nie wyczerpuje całości podjętej tematyki. Nie mniej jednak przeprowadzona nauczania papieskiego pozwala na dokonanie syntezy i sformułowanie wniosków, które mogą być przydatne w duszpasterskiej posłudze. W pracy uwzględniono nauczanie Jana Pawła II, które ukazało się w języku polskim.

W artykule zostanie przedstawiona rola i znaczenie dzieci w Kościele według Jana Pawła II, nauczanie papieskie skierowane bezpośrednio do nich, na koniec inspiracje dla duszpasterstwa.

Jana Pawła II nauczanie o dzieciach w Kościele

Jan Paweł II w swoim nauczaniu wiele razy wskazywał na pozycję i znaczenie dzieci we wspólnocie Kościoła. Przekazywał te prawdy, nie tylko świadectwem swojego życia, ale również w słowach skierowanych do dorosłych i najmłodszych.

---

⁴ W pierwszym wydaniu *Nauczania Kościoła Katolickiego* na płycie CD-ROM wyraz *dziecko* pojawia się ponad 1980 razy w nauczaniu Jana Pawła II (do 2003 r.), w tym: 135 razy w encyklikach, 248 w adhortacjach, 861 w listach i orędziach, 282 katechezach, 423 w słowach skierowanych do Polaków oraz 32 w innych dokumentach. Por. *Nauczanie Kościoła Katolickiego*. Wersja 1.0. CD_ROM, Kraków 2003.

*Powinniśmy mówić o nich z wielką serdecznością. Są uśmiechem nieba powierzonym ziemi. Są prawdziwymi klejnotami rodziny i społeczeństwa. Są radością Kościoła*⁵. Członkowie Kościoła powinni naśladować miłość i szacunek Jezusa wobec najmłodszych, bo obecność dzieci w eklezjalnej wspólnotcie pomaga im lepiej zrozumieć, że życie chrześcijańskie jest bezinteresownym darem Boga⁶, a misyjna płodność Kościoła czerpie życie z właśnie z tego daru. Dziecko jest źródłem nadziei, gdyż przypomina o zamierzonej przez Boga dla wszystkich ludzi niewinności, którą wierni po grzechu pierworodnym stale muszą odzyskiwać. Dzięki najmłodszym pozostali członkowie Kościoła spoglądają z nadzieją w przyszłość. To w dzieciach swoje perspektywy widzi nie tylko Kościół, ale także narody⁷. Ojciec święty przypominał, że każde dziecko jest pięknem ludzkiego bytowania, a dorośli powinni być wciąż wpatrzeni w to piękno, gdyż najmłodszy są im potrzebni jako przewodnicy do nieba. W szczególny sposób dzieci chore są wielkim skarbem Kościoła⁸.

Niewinność dzieci pozwala dorosłym ciągle na nowo odkrywać prostotę świętości. Dziewczynki i chłopcy żyją w świętości odpowiadającej ich wiekowi, która przyczynia się

---

⁵ Tenże, *Dzieci w sercu Kościoła*. Audyencja generalna 7 sierpnia 1994 r., OsRomPol 11(1994), s. 35-36.

⁶ Por. tenże, Adhortacja *Christifideles laici*, 47.

⁷ Por. tenże, *Dziecko jest źródłem nadziei*. Niedziela, 22 lipca 1979 r., Anioł Pański, w: tenże, *Nauczanie papieskie. 1979 (lipiec-grudzień)*, red. E. Weron, A. Jarocho, Poznań 1992, t. 2, cz. 2, s. 37; W. Przygoda, *Praca charytatywna w kręgu rodziny w świetle nauczania Kościoła Powszechnego*, Prespektiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne 2(2003), s. 134.

⁸ Por. Jan Paweł II, *Trzy wymiary piękna*. Wizyta w szpitalu pediatrycznym w Olsztynie, 6 czerwca 1991 r., OsRomPol nr specjalny z dn. 1-9 czerwca (1991), s. 61-64.

do budowania eklezjalnej wspólnoty⁹. Niewinność i łaska, które są obecne w życiu dzieci, oraz zadawane im niesprawiedliwie cierpienia, stają się – wedle słów papieża – źródłem duchowego ubogacania dla nich i dla całego Kościoła. Powołując się na nauczanie Soboru Watykańskiego II, papież przypomina wiernym, że dzieci jako żywi członkowie rodziny przyczyniają się na swój sposób do jej uświęcenia¹⁰. Jan Paweł II przypisuje duże znaczenie dzieciom w dziele misyjnym Kościoła, popierając Papieskie Dzieło Dzięcięstwa Misyjnego, którego celem jest szerzenie ducha misyjnego wśród najmłodszych¹¹. Dzieci są dla dorosłych przykładem nawrócenia i dążenia do świętości, tę prawdę przypomniał Jan Paweł II podczas beatyfikacji Franciszka i Hiacynty w Fatimie w 2000 roku¹².

Dzieciństwo nie jest jakimś okresem życia ludzkiego, od którego można się sztucznie odizolować. To na tym etapie rozgrywa się los całego życia zarówno dzieci, jak i dorosłych. Jan Paweł II przypominał, że dusza dziecka jest wystawiona na każdy bodziec, który pobudza jego zdolność wyobrażenia, fantazji, czułości, instynkt. Wrażenia w tym okresie życia wnikają bardzo głęboko w psychologię człowieka i warunkują, często w sposób trwały, późniejsze odnoszenie się do siebie,

---

⁹ Por. tenże, *Dzieci w sercu...*, s. 36.

¹⁰ Por. Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, 48.

¹¹ Jan Paweł II, *Dzieci stawiają pytania światu ludzi dorosłych*. Piątek, 20 kwietnia 1979 r., Orędzie na Międzynarodowy Rok Dziecka, w: tenże, *Nauczanie papieskie. 1979 (styczeń-czerwiec)*, red. E. Weron, A. Jarocho, Poznań 1990, t. 2, cz. 1, s. 391; tenże, *Orędzie Jana Pawła II na Światowy dzień Misji*. Watykan, 7 czerwca 1981 r., OsRomPol 8(1981), s. 17-18.

¹² Por. tenże, *Orędzie Fatimy wzywa do nawrócenia i przemiany życia*. Homilia podczas mszy św. Fatima, 13 maja 2000 r., OsRomPol 7-8(2000), s. 7-8.

do innych ludzi i do środowiska. Dlatego papież apeluje, by okazywać dziecku największy szacunek i służyć pomocą w rozwoju ku dojrzałości¹³. Wielkim dobrem dla chłopców i dziewcząt jest nauczanie religii w szkole, które domaga się szczerego i odpowiedzialnego zaangażowania¹⁴. Szkoła winna stać się kuźnią cnót społecznych, wzywał Jan Paweł II w Łowiczu w 1999 roku. Potrzebna jest wrażliwość ze strony wszystkich, którzy pracują w szkole, by stworzyć w niej klimat przyjaznego i otwartego dialogu, który z kolei przyczyni się do tego, by dzieci i młodzież mogły otwarcie przyznawać się do swoich przekonań religijnych i zgodnie z nimi postępować. Ojciec święty apelował, by rozwijać i pogłębiać w sercach dzieci i młodzieży uczucia patriotyczne i więź z Ojczyzną. Wyczulać na dobro wspólne narodu i uczyć młodzież odpowiedzialności za przyszłość¹⁵.

Słowa Jana Pawła II skierowane do dzieci

Jan Paweł II uczył dzieci rozważać Ewangelię, pokazywał, jak w codzienności naśladować Jezusa. W liście skierowanym do najmłodszych z okazji Roku Rodziny ukazywał głębię tajemnicy Bożego Narodzenia. Wykorzystując tradycję Kościoła

---

¹³ Por. tenże, *Orędzie na XIII Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu*. Poniedziałek, 21 maja 1979 r., w: tenże, *Nauczanie papieskie...*, s. 518-520.

¹⁴ Por. tenże, *Przemówienie drugie – 2 lutego 1998*, w: *Program dla Kościoła w Polsce. Jan Paweł II do polskich biskupów. Wizyta Ad limina 1998*, Kraków 1998, s. 34-35.

¹⁵ Por. tenże, *Pomagajmy młodym budować fundament pod ich przyszłe życie*. Homilia podczas Mszy św. Łowicz, 14 czerwca 1999 r., *OsRomPol* 8(1999), s. 90.

związaną z tą uroczystością, przypominał jednocześnie podstawowe prawdy wiary, przybliżał okres dzieciństwa Pana Jezusa, ale także wskazywał najmłodszym na obowiązki wynikające z wyznawanej wiary. We wspomnianym liście – papież pytał dzieci wprost: jaka jest ich postawa wobec lekcji religii, czy są przejęte katechizacją, podobnie jak dwunastoletni Jezus w świątyni, czy pilnie uczestniczą w nauce religii w szkole i parafiach? Przypominał też rodzicom o ich obowiązku pomocy najmłodszym w religijnym nauczaniu i udziału w katechezie¹⁶. Ojciec święty pokazywał dziewczynkom i chłopcom, jak są ważni w oczach Pana Jezusa, stwierdził nawet, że Ewangelia jest głęboko przeniknięta prawdą o dziecku i można by ją nawet w całości interpretować jako *Ewangelię dziecka*¹⁷.

Czytając list do dzieci, odnosi się wrażenie, że zamiarem autora, było, aby rodzice nie tylko przeczytali ten tekst swoim pociechom, ale także zastanowili się, jak realizują wskazania tam zawarte. Wiele treści jest pośrednio skierowanych właśnie do nich, np. wspomniane powyżej pytanie, czy też przypomnienie dorosłym, aby odnajdywali w sobie to wszystko, co zawiera się w odpowiedzi na wezwanie Jezusa: jeśli się nie odmienicie i nie staniecie jako dzieci, nie wejdziecie do królestwa niebieskiego, bo tylko tacy jak dzieci mogą odnaleźć w Bogu swojego Ojca i stać się za sprawą Jezusa również dziećmi Bożymi¹⁸.

Podczas spotkań z wiernymi Jan Paweł II zwracając się bezpośrednio do dzieci często wspominał o rodzicach, np. w Fatimie w 2000 roku na zakończenie homilii. Papież prosił

¹⁶ Tenże, *List Ojca Świętego do dzieci w Roku Rodziny*. OsRomPol 1(1995), s. 4-6; tenże, *Autokatechizacja*. Homilia podczas Mszy z I Komunią świętą. Łódź, 13 czerwca 1987 r., OsRomPol 5bis(1987), s. 11-12.

¹⁷ Tenże, *Autokatechizacja...*, s. 12.

¹⁸ Tenże, *List Ojca Świętego do dzieci...*, s. 5-6.

również dzieci, aby wynagradzały Bogu zniewagi wyrządzone przez dorosłych poprzez modlitwy i ofiary za grzeszników. Zachęcał je, by poprosiły swoich rodziców, aby ci oddali je do szkoły Matki Bożej, która nauczy je być posłusznymi Bogu. Papież nauczał najmłodszych, a zarazem przypominał dorosłym, że większy czyni się postęp przez krótki czas posłuszeństwa i uległości Maryi, niż przez całe lata osobistych wysiłków, podejmowanych wyłącznie własnymi siłami. Właśnie w taki sposób Hiacynta i Franciszek osiągnęli świętość¹⁹. Jan Paweł II wspominając dzieci, które zostały ogłoszone świętymi lub błogosławionymi, pokazywał, jak szczególne zaufanie okazuje Jezus dziewczynkom i chłopcom, powierzając im sprawy wielkiej wagi dla życia Kościoła i ludzkości. Przypominał im o wartości ich modlitwy, która staje się czasem wzorem dla dorosłych. Modlitwa dzieci jawiła się jako najważniejsza, dlatego ojciec święty prosił ich o modlitwę w intencji wszystkich ludzi i pokoju na świecie²⁰. Papież mówił do dzieci o autoewangelizacji, tzn. o ewangelizowaniu samego siebie poprzez ciągle zgłębianie prawd wiary i życie w miłości Bożej i bliźniego. Skuteczna i wiarygodna ewangelizacja, do której są wezwani wszyscy członkowie Kościoła, jest możliwa, gdy jego członkowie najpierw ewangelizują samych siebie. Dzieci usłyszały zachętę, by tak jak papież, uczyły się słuchania Słowa Bożego na modlitwie, by czerpały od Ducha Świętego, któremu powinny być posłuszne i wierne, po to by mogły innym głosić Ewangelię²¹.

---

¹⁹ Por. tenże, *Orędzie Fatimy...*, s. 8.

²⁰ Por. tenże, *List Ojca Świętego do dzieci...*, s. 6; tenże, *Jezus jest naszym najlepszym Towarzystwem drogi*. Czwartek, 14 czerwca 1979 r., w: tenże, *Nauczanie papieskie...*, s. 721-723.

²¹ Por. tenże, *Autokatechizacja...*, s. 12.

Wielokrotnie dzieci usłyszały od Jana Pawła II, że Pan Jezus jest ich Przyjacielem²², że są miłowane przez Boga, a ta miłość najlepiej wyraziła się w zbawczej ofierze Jezusa, która uobecniania jest podczas sprawowanej Eucharystii. W trackie spotkań z dziećmi, które przystąpiły do I Komunii Świętej, papież zachęcał do pogłębienia przyjaźni z Bogiem. Uczył najmłodszych, że miłość jest nieodłącznie związana z ofiarą²³. Zachęcał je do uczestniczenia w Eucharystii, gdyż tak jak człowiek potrzebuje pokarmu i napoju, tak dusza człowieka potrzebuje Eucharystii, aby człowiek mógł żyć na wieki, tym życiem, które jest z Boga samego. Jan Paweł wskazywał na dzieło Krucjaty Eucharystycznej, której celem jest m.in. kształtowanie życia wokół mszy świętej²⁴. Pierwsza Komunia Święta jest nie tylko wielkim świętem rodziny, ale też wielką uroczystością całej parafii²⁵. W Zakopanem podczas spotkania z dziećmi pierwszokomunijnymi mówił do nich: *Aby Pan Jezus mógł w nas zamieszkać, musimy starać się, by nasze serce było zawsze dla Niego otwarte. Wasze zadanie jest więc następujące: zawsze kochać Pana Jezusa, mieć dobre i czyste serce i jak najczęściej zapraszać, aby On przez Komunię świętą w was zamieszkał. Nigdy nie czyńcie tego, co jest złe. To czasem może być trudne. Pamiętajcie jednak, że Pan Jezus was kocha i pragnie, abyście i wy kochały Go ze wszystkich sił*²⁶.

²² Por. tenże, *Jezus jest naszym...*, s. 721.

²³ Por. tenże, *Autokatechizacja...*, s. 12

²⁴ Tamże, s. 12-13.

²⁵ Por. tenże, *List Ojca Świętego do dzieci...*, s. 6; tenże, *Jesteście z ludu i dla ludu*. Nieszpory eucharystyczne. Tarnów, 10 czerwca 1987 r., OsRom-Pol 5(1987), s. 20.

²⁶ Tenże, *Pan Jezus was kocha*. Przemówienie do dzieci pierwszokomunijnych w kościele Świętej Rodziny. Zakopane, 7 czerwca 1997 r., OsRomPol 7(1997), s. 50.

Jan Paweł II ukazywał dzieciom wszystkie wymiary życia chrześcijanina, w tym także wartość wyrzeczenia. Wyjaśniał najmłodszym czym jest post, uczył je, że pościć to umieć stanowczo powiedzieć „nie” wszystkiemu, czego domaga się nasza pycha i egoizm. Pościć to słuchać własnego sumienia szanując dobro drugiego człowieka²⁷. Innym zadaniem najmłodszych jest wielbienie Boga, przede wszystkim własnym życiem. Papież apelował, aby dzieci nie zapomniały słów dwunastoletniego Jezusa do rodziców w Świątyni Jerozolimskiej, gdyż one pokazują nam, że człowiek chwali Boga przez to, że idzie w życiu za głosem swego powołania, które daje o sobie znać już w duszy dziecka. Jan Paweł II zachęcał chłopców i dziewczynki, aby modlili się o dobre rozpoznanie planów Bożych względem ich życia i odwagę wielkodusznej odpowiedzi²⁸. Prosił uczniów zarówno ze szkół podstawowych jak i średnich, by nie lękali się szukać prawdy o sobie i otaczającym ich świecie, by jak najlepiej wykorzystali czas nauki i przykładali się do niej z wielkim zapałem. Mówił im, że wiedza nie tylko otwiera horyzonty, ale też sprzyja duchowemu rozwojowi człowieka, a jej zdobywanie świadczy o jego wielkości. Jan Paweł II wzywał uczniów do pracy nad sobą, która jest trudna, ale możliwa dzięki Jezusowi. Zachęcał do budowania przyjaźni z Bogiem, który chce im pomagać i umacniać w walce o zdobywanie cnót. Papież przypominał uczniom, że człowiek nigdy nie jest samotny, bo zawsze towarzyszy mu Jezus, który nigdy nie zawodzi i rozumie najtajniejsze pragnienia jego serca. Pragnienie papieża, by każde dziecko miało w domu atmosferę prawdziwej miłości, świadczy o jego wiel-

---

²⁷ Por. tenże, *Wychowawcza wartość wyrzeczenia*. Środa, 21 czerwca 1979 r., w: tenże, *Nauczanie papieskie...*, s. 283.

²⁸ Por. tenże, *List Ojca Świętego do dzieci...*, s. 7.

kiej dobroci. Ojciec święty przypomniał młodym słuchaczom o wypełnianiu czwartego przykazania Bożego, wskazywał wręcz, że rodzice są dla dzieci zastępcami Boga²⁹. Warto w tym miejscu nadmienić, że do nielicznych wyjątków należą te wypowiedzi Jana Pawła II skierowane do dzieci, w których nie wspomina On o rodzicach, są to np. podziękowania³⁰ lub powitania podczas podróży apostołskich³¹.

Szczególnie wymowne były spotkania Jana Pawła II z chorymi dziećmi, podczas których zapewniał o modlitwie w intencji ich zdrowia, ale zarazem zaznaczał, że bardziej prosi Boga o dar wiary dla nich i ich bliskich na całe życie. Papież wyjaśniał chorym, w tym także dzieciom, że cierpienie nie jest karą za grzechy, ani odpowiedzią Boga na zło człowieka. Można je zrozumieć wyłącznie w świetle Bożej miłości, która jest ostatecznym sensem wszystkiego, co na tym świecie istnieje. Cierpienie zostało związane z miłością, która tworzy dobro, wyprowadzając je również ze zła, wyprowadzając poprzez cierpienie, tak jak najwyższe dobro Odkupienia świata zostało wyprowadzone z Krzyża Chrystusa i stale z niego bierze swój początek³².

Dzieciom powierzał Jan Paweł II sprawy Kościoła i świata, uczył miłości, stawiał wymagania, ale też mówił, że bardzo się raduje ze spotkania z nimi³³. Pamiętał także o tym wszystkim, co dla dzieci jest ważne i przynależy do ich małego świata, np.

²⁹ Por. tenże, *Pomagajmy młodym ...*, s. 91.

³⁰ Por. tenże, *Świat nie zapomni, że słowo „solidarność” zostało wypowiedziane tu w nowy sposób*. Przemówienie do ludzi morza. Gdynia, 11 czerwca 1987 r. OsRomPol 5(1987), s. 31.

³¹ Por. tenże, *Przynoszę przesłanie nadziei*. Przemówienie podczas ceremonii powitalnej na lotnisku. Kraków Balice, 16 sierpnia 2002 r., OsRomPol 9(2002), s. 14-15.

³² Por. tenże, *Trzy wymiary...*, s. 63-64.

³³ Por. tamże, s. 63.

o cukierkach, ładnych ubraniach, w których przyszły na spotkanie³⁴. Można powiedzieć, że ojciec święty był obecny z dziećmi w ich rzeczywistości i jednocześnie wnosił do niej orędzie Ewangelii wraz z wynikającymi z niego konsekwencjami.

Inspiracje duszpasterskie

Dokonana analiza papieskiego nauczania wskazuje na różnorodność zagadnień podejmowanych przez Jana Pawła II. Wszystkie one mogą być drogowskazami w działalności wychowawczej, dla rodziców i nauczycieli³⁵. W tym miejscu zostaną zaprezentowane wskazówki, które w szczególny sposób mogą być przydatne w rozwoju i pogłębieniu wiary, zwłaszcza najmłodszych członków Kościoła

Wiele spraw dotyczących najmłodszych zawartych w nauczaniu papieskim jest dostrzeganych i realizowanych w naszych wspólnotach parafialnych, np. troska o msze św. dziecięce, specjalne nabożeństwa dostosowane do wieku dziecka, pomoc samotnym matkom³⁶, przypomina się dorosłym o zobowiązaniach wynikających z faktu przyjęcia chrztu świętego. Jednak nie wszyscy dorośli dokładają wszelkich starań, by kształtować postawy wiary w rodzinie. Rodzice, którzy nie uczestniczą w formacji religijnej w ramach ruchów i stowarzyszeń katolickich, mogą czuć się osamotnieni w religijnym wychowaniu dzieci. Poza spotkaniami katechetycznymi, organizowanymi dla rodziców dzieci szkół podstawowych, trudno

---

³⁴ Por. tenże, *Orędzie Fatimy...*, s. 8.

³⁵ Por. A. Rynio, *Wartość dziecka w nauczaniu Jana Pawła II*, w: *W służbie dziecku*, red. J. Wilk, Lublin 2003, t. 1, s. 143-146.

³⁶ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie drugie...*, s. 31.

znaleźć takie, które byłyby wsparciem w religijnym wychowaniu najmłodszych. Istnieje pomoc materialna dla rodzin, coraz częściej organizowane są bezpłatne korepetycje w parafiach, świetlice dla uczniów, ale trudno usłyszeć w ogłoszeniach parafialnych np. zaproszenie dla matek małych dzieci na rekolekcje, godziny skupienia lub spotkanie dotyczące religijnego wychowania w godzinach przedpołudniowych, gdzie dzieci miałyby zapewnioną opiekę. Organizacja tego typu spotkań na pewno wymaga większego zaangażowania parafian, ale jest możliwa do realizacji, tym bardziej, że salki parafialne w tym czasie są zazwyczaj puste.

U podstaw skutecznego oddziaływania duszpasterskiego wobec dzieci leży permanentna formacja religijna dorosłych. Najbardziej prężnie działające duszpasterstwo dzieci w parafii, nie przyniesie spodziewanych efektów, tzn. kształtowania postaw żywej i głębokiej wiary³⁷ i wprowadzania w życie wspólnoty Kościoła, bez świadectwa wiary dorosłych. Najlepszy wychowawca, duszpasterz nie zastąpi rodziców. Dobrze, że programy duszpasterskie zawierają propozycje formacji dorosłych i jest prowadzona dla nich katecheza. Ciągłe jednak istnieje potrzeba większego przekonania i zaangażowania kapłanów w katechezę dorosłych oraz wykorzystania potencjału, jaki tkwi w laikacie.

Z papieskiego przesłania wynika jasno, że nie można oddzielać oddziaływania duszpasterskiego wobec dzieci od ich naturalnego środowiska, jakim jest rodzina. Jest to istotne tym bardziej, że efektywność podjętych działań w tej grupie wiekowej wzrasta, gdy do współpracy są zapraszani rodzice. Przy

---

³⁷ Por. Sobór Watykański II, Deklaracja o chrześcijańskim wychowaniu *Gravissimum educationis*, 3; J. Kurosz, *Szkolne nauczanie religii w spotkaniach...*, s. 30.

czym owa współpraca nie może ograniczać się jedynie do proponowania rodzicom pilnowania porządku podczas różnych inicjatyw organizowanych w ramach działalności duszpasterskiej. Potrzeba przede wszystkim dialogu między osobami zaangażowanymi w duszpasterstwo dzieci i rodzicami, w celu wypracowania modelu współpracy, który będzie się różnił w zależności od potrzeb oraz od lokalnych uwarunkowań. W sytuacji, gdy rodzice posyłają dzieci na zajęcia odbywające się w salkach parafialnych jedynie po to, by spędziły one wolny czas w dobrym środowisku, wszelkie propozycje współpracy mogą się okazać trudne do realizacji. Warto jednak podejść do wyzwanie, gdyż tego rodzaju współpracy ciągle jest za mało w naszych parafiach.

Analizując nauczanie papieskie związane z dziećmi, pojawia się pytanie o zasadność duszpasterstwa dzieci, które działa równoległe z duszpasterstwem rodzin. Jeżeli uwzględnimy następujące fakty: podmiotem duszpasterstwa dzieci są w pierwszym rzędzie rodzice dziecka, rodzice chrzestni, rodzeństwo, przyjaciele, sąsiedzi, dopiero później wspólnota parafialna; specyfiką owego duszpasterstwa jest wprowadzenie małego człowieka w życie wspólnoty kościelnej; przedmiotem owego duszpasterstwa jest dziecko; rodzina jest odpowiedzialna przed Bogiem za kształtowanie postawy wiary dziecka – to rodzi się pytanie: czy obecna działalność prowadzona w ramach duszpasterstwa dzieci nie powinna być przypisana do duszpasterstwa rodzin? Odnosi się wrażenie, że obecny podział całej działalności duszpasterskiej jest praktyczny w realizacji poszczególnych inicjatyw, ale trochę sztuczny i nie zawsze skuteczny. Postawione pytanie nie ma na celu proponowania radykalnych działań w tym względzie, należy je raczej traktować, jako zaproszenie do pogłębionej refleksji pastoralnej, której celem będzie przede wszystkim pomnożenie skuteczności

duszpasterskiego oddziaływania. Niezależnie od tej refleksji teologicznej, na pewno można podjąć różnorakie działania, które będą prowadziły do bardziej skoordynowanej współpracy duszpasterstwa dzieci i rodzin.

W tym miejscu nasuwa się kolejne pytanie, czy prężna działalność duszpasterstwa rodzin w Polsce nie powinna być jeszcze bardziej ukierunkowana, zwłaszcza we wspólnotach parafialnych, na oddziaływanie wobec rodziców? W wielu parafiach ogranicza się ona do prowadzenia, skądinąd potrzebnych kursów dla narzeczonych oraz pojedynczych dyżurów w poradniach. To zdecydowanie za mało. Propozycje duszpasterskie dla dzieci w parafiach na pewno nie zastąpią rodziców w religijnym wychowaniu najmłodszych, ale mogą być pomocą i wsparciem.

Jan Paweł II w liście skierowanym do dzieci pokazuje dorosłym, jak rozmawiać z nimi o sprawach wiary – prosto i prawdziwie. Wspomniany list powinien być przewodnikiem dla rodziców, dla których rozmowy z dziećmi o wierze są sporym wyzwaniem. Papież traktuje dzieci poważnie, w jego słowach nie ma infantylizmu, wręcz przeciwnie, rozmawia z nimi o ich odpowiedzialności za wiarę, mówi o ważnych sprawach Kościoła i świata, a przede wszystkim głosi Słowo Boże. Tymczasem w polskich parafiach, na mszach św. z udziałem dzieci, homilia w dużej mierze jest dialogiem kapłana z dziećmi, podczas której dzieci się cieszą, bo coś się dzieje, jedni rodzice są dumni ze swoich pociech, inni natomiast czują zażenowanie. Pozostaje jednak pytanie, czy rzeczywiście jest głoszone Słowo Boże? W dokumencie watykańskim³⁸ wyraźnie stwierdza

---

³⁸ Tj. *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wierznych świeckich w posłudze ministerialnej kapłanów*, OsRomPol 12(1998), s. 30-40.

się, że homilia jest szczególnie doniosłą formą przepowiadania, a *możliwość dialogu może być czasem roztropnie wykorzystana jako forma objaśnienia*³⁹. W naszej rzeczywistości raczej zapomniano o roztroprnym wykorzystaniu owej możliwości. Można przypuszczać, że nadmierne stosowanie dialogu podczas mszy z udziałem dzieci, wynika z infantylnego traktowania wiary dzieci przez dorosłych oraz trudności przygotowania takiej homilii. Zapomina się także o dorosłych uczestnikach mszy św., a to skutkuje tym, że rodzice przez kilka lat są skazani podczas homilii jedynie na rozmowę kapłana z najmłodszymi. Nie można zapominać o przepowiadaniu słowa dorosłym, szczególnie rodzicom, dlatego homilia powinna być skierowana zarówno do dzieci, jak i dorosłych. W tym miejscu warto wspomnieć o różnych inicjatywach ze strony rodziców, które mają miejsce w niektórych polskich parafiach, np. o mszach św., na które są zapraszane rodziny z małymi dziećmi. Rodzice zaangażowani w niedzielą liturgię są dla najmłodszych niezastąpionymi świadkami wiary. Przygotowanie kapłana do pracy z dziećmi to kolejna sprawa, która domaga się wsparcia modlitewnego wiernych, w tym dzieci. Nie bez znaczenia pozostaje czas, jaki osoba duchowna spędza razem z dziećmi, np. w przedszkolu parafialnym. Obecnie większość kapłanów ma tak wiele obowiązków w parafii, że nie znajduje czasu na bezpośredni kontakt z dziećmi, który w znaczący sposób ułatwiłby przygotowanie niedzielnej homilii. Możliwości jest wiele, ale istotną rolę w tym przypadku odgrywa pomysłowość, a przede wszystkim dobre chęci.

Większa część papieskiego listu to rozważanie Ewangelii. Ojciec święty wskazuje dorosłym, że nie można zapominać o wspólnym czytaniu i rozważaniu Słowa Bożego z dziećmi.

---

³⁹ Tamże, s. 36.

W wielu parafiach dzieci otrzymują egzemplarz Pisma Świętego z okazji I Komunii Świętej, ale rodzi się pytanie: czy jest ono czytane? Warto przypominać rodzicom o tej powinności.

Jan Paweł II przypominał wiernym o uczeniu dzieci odpowiedzialności i kształtowaniu wrażliwości na różnorakie biedy, jakich doświadczają ludzie. Kształtowanie u najmłodszych chęci niesienia pomocy innym ludziom, to zadanie skierowane nie tylko do rodziców. Wydaje się, że dzielenie się dzieci prezentami, jakie otrzymały podczas świąt z biednymi rówieśnikami raz lub dwa razy w roku, to trochę za mało, by utrwaliły się w nich wrażliwość i chęć niesienia pomocy. Możliwości w ciągu roku jest wiele, dlatego warto wykorzystać każdą okazję. Natomiast uczciwa praca małego ucznia i zdobywanie solidnej wiedzy jest ściśle powiązane z kształtowaniem w dziecku odpowiedzialności, które w przyszłości będzie procentowało w odpowiedzialności dorosłych za wspólnotę Kościoła. W pytaniach skierowanych do chłopców i dziewczynek papież pytał, w jaki sposób dbają o wiarę, jak pomagają im w tym rodzice? Proces kształtowania wiary wraz ze zdobywaniem wiedzy przez dziecko wymaga zaangażowania wielu ludzi, dlatego duszpasterskie oddziaływanie nie może się ograniczać do szkolnych lekcji religii. Konieczne staje się dopełnienie tychże lekcji we wspólnocie parafialnej⁴⁰. Stanowi to wyzwanie dla wielu parafii w Polsce, gdzie oddziaływanie duszpasterskie wobec najmłodszych ciągle jest niewystarczające.

Refleksja nad nauczaniem papieskim powinna być proponowana wiernym w każdej wspólnocie parafialnej po to, by sformułowane w trakcie jej trwania wnioski stanowiły inspirację dla podejmowanych działań duszpasterskich. Jest to tyle

---

⁴⁰ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie drugie...*, s. 34-35.

istotne, gdyż każda wspólnota lokalna ma swoją własną specyfiką i różne możliwości oddziaływać. Poza tym wspólna refleksja przyczyni się na pewno do budowania jedności i większego zaangażowania laikatu w życiu Kościoła. W trakcie pontyfikatu Jana Pawła II zmieniły się uwarunkowania polityczne, społeczne, ale powołanie do świętości w Kościele pozostało niezienne, stąd nauczanie papieskie jest nadal aktualne. Warto na zakończenie przytoczyć cytaty Jana Pawła II: *Słowo Boże, jakie głosimy dzieciom, nie jest inne niż to, jakie jest kierowane do dorosłych. Jest to radosne orędzie, że Bóg miłuje człowieka i że uzdalnia nas do takiej miłości, która sięga Jego samego, naszego Stwórcy*⁴¹.

STRESZCZENIE:

Jan Paweł II nauczał, że rodzina jest niezastąpionym środowiskiem dla dziecka. W niej ma się dokonywać kształtowanie postaw wiary najmłodszych. Niewinność dzieci pozwala dorosłym na nowo odkrywać prostotę świętości. Jan Paweł II w liście do dzieci głosił im słowo Boże, stawiał wymagania, prosił dzieci o pomoc i pokazał dorosłym, jak rozmawiać z nimi o sprawach wiary. Nie można oddzielać duszpasterskiego oddziaływania wobec dziecka od rodziny. Konieczna jest współpraca rodziców, w parafiach w duszpasterstwie dzieci i pomoc rodzicom ze strony wspólnoty parafialnej. Duszpasterstwo dzieci i rodzin powinno dążyć do bardziej skoordynowanej współpracy.

---

⁴¹ Tenże, *Trzy wymiary...*, s. 63.

SUMMARY

Child in teaching of John Paul II and inspiration for pastoral ministry

John Paul II reminds that a family is irreplaceable environment for a child. That is family where forming of faith's attitudes of the youngest ought to take place. Innocence of children allows adults to rediscover the simplicity of sanctity. Children also are the source of hope for the Church and world. For the first time in Church's history John Paul II submitted the official letter to the youngest in Year of the Family, where not only preached he the God's word but he also set the requirements. He asked children how they care about their faith, he asked them for help and he showed the adults what to take into consideration in pastoral interaction among the youngest how to talk about faith. What results from his teaching is that pastoral interaction toward a child cannot be separated from a family. Cooperation of parents in parishes in pastoral ministry to children seems to be essential as well as greater help for families from parochial communities in religious raising. Pastoral ministry to children and families should aim for more coordinated cooperation.